
RECENZIJĄ

Numizmatika. 1. Metraštinis, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2000, 208 p., 500 egz.

Prieš dvejus metus pasirodė naujas Lietuvos nacionalinio muziejaus (toliau – LNM) specializuotas leidinys, skirtas numizmatikos medžiagos tyrimams ir publikavimui. Visų pirma paėmus į rankas šį leidinį kyla keletas klausimų, susijusių su jo pobūdžiu, sudarymu ir tolimesne leidyba. „Numizmatikos“ sudarytojai viršelyje ir tituliniam lape užrašė skaičių 1, tuo lyg ir paskelbdami, kad tai naujo tęstinio leidinio pirmasis numeris ar tomas. Be to, tame pačiame tituliniam lape labai aiškiai parašyta – Metraštinis. Ar tikrai tai metraštinis? Įžanginiame žodyje vienas iš šio leidinio sudarytojų naująjį leidinį pavadino straipsnių rinkiniu ir išreiškė viltį, kad jis taps tęstiniu Nacionalinio muziejaus leidiniu (p. 5). Gana šykščiai, vos vienu sakiniu, paminėta, kad dalis straipsnių spaudai buvo parengti 1990–1995 m., o „vėliau rinkinys papildytas naujų tyrimų duomenimis“. Labai gerai, kad prie visų penkiolikos straipsnių ir publikacijų yra įrašytos jų parašymo datos. Į jas pasižiūrėjus matyti, kad šis leidinys savo „gyvenimą“ turėjo pradėti bent jau 1992 m., nes beveik pusė darbų buvo parašyti 1990–1991 m. Matyt, dėl kažkokių priežasčių tuo metu to padaryti nepavyko. Pagal trijų darbų datas galima spėti, kad leidinį bandyta išleisti ir 1995 m. Vėl kažkoks suaktyvėjimas matyti 1997 m., kada sudarytojai prie jau turimų dešimties darbų pridėjo dar penkis. Taigi naujo leidinio formavimas truko visą pirmąjį Nepriklausomos Lietuvos dešimtmetį, ir nedviprasmiškai galima pasakyti, kad išėjęs leidinys nėra joks metraštinis. Sunku patikėti, kad apskritai „Numizmatika“ taps metraščiu. Pirmasis numeris buvo formuojamas dešimtmetį, o po jo 2001 metais „Numizmatika 2“ jau nepasirodė, nors autoriai buvo raginami savo darbus pristatyti iki birželio 1 d. Jeigu Nacionalinis muziejus tikrai sieks leisti Metraštinį, tai visų pirma atsakingiems asmenims reikėtų išsiaiškinti tokių leidinių tikslus ir struktūrą. Artimiausias pavyzdys galėtų būti Lietuvos istorijos institute jau tris dešimtmečius leidžiamas „Lietuvos istorijos metraštinis“ arba kiti panašaus pobūdžio kaimyninių kraštų leidiniai.

Leidinio pobūdį, tikslus ir periodiškumą nulemia jo organizatoriai. Todėl norisi paklausti, kodėl šis leidinys neturi redakcinės kolegijos ir iš jos renkamo ar

skiriamo atsakingojo redaktoriaus bei sekretoriaus, o vietoj to yra metraštį rengiantys penki asmenys ir pirmojo numerio trys sudarytojai. Tai, be jokios abejonės, labai originalu, tačiau ar veiksminga?

Sudarytojai V. Aleksiejūnas, D. Grimalauskaitė ir M. Michelbertas penkiolika pirmojo „Numizmatikos“ numerio (tomo?) darbų suklasifikavo į du neproporcingus skyrius. Numizmatikos skyrių sudaro keturiolika darbų, o medalininkystės – tik vienas. Tarp jų savo vietos nesurado Dalios Grimalauskaitės „Lietuvos nacionalinio muziejaus numizmatikos skyriaus ir jo rinkinių istorija“ (p. 9–36). Po Mykolo Michelberto įžanginio žodžio „Leidini „Numizmatika“ pradendant“ D. Grimalauskaitės darbas yra lyg jo tęsinys ar šio leidinio įvadas, nes jame yra padrikų žinių ir apie numizmatikos leidinius. Man tikrai nesuprantama šio darbo vieta ir prasmė leidinyje. Numizmatikos skyrius dar suskirstytas į keturis poskyrius: 1) tyrinėjimus, 2) naujus duomenis, 3) lobius ir 4) monetų gamybos techniką. Toks darbų suskirstymas kelia abejonų, nes vieni iš jų yra straipsniai, o kiti – publikacijos. Pvz., keistai skamba poskyrio pavadinimas „Nauji duomenys“, kuriame yra penki darbai. Du iš jų parašyti 1990, ir po vieną – 1991, 1995 ir 1997 m. Mano nuomone, sudarytojai padarė esminę klaidą formuodami leidinio struktūrą. Nieko naujo čia įvedinėti nereikėjo ir nereikėtų. Moksliniai darbai periodiniuose ar tęstiniuose leidiniuose yra klasifikuojami į straipsnius ir publikacijas. Pažiūrėkime, kiek „Numizmatikoje“ yra straipsnių ir kiek publikacijų. Prie straipsnių priskirtini šie darbai: Šamilio Bektinejevo „Polocko-Vitebsko pinigų-svorių sistemos periodizacija (XIII a. II p. – XIV a.)“ (p. 37–46), Eugenijaus Ivanausko „Krikščioniškieji simboliai Jogailos ir Vytauto monetose“ (p. 47–52), Ivano Sinčuko „Tešino obolai Ukrainos lobiuose“ (p. 53–62), Aleksiejaus Luchtano „Sidabro lydinių ir monetų radiniai Kernavėje“ (p. 67–84) ir Vytauto Aleksiejūno „Lietuviškos monetos su vyčiu ir dvigubu kryžiumi skyde“ (p. 85–98). Taigi iš viso „Numizmatikoje“ iš penkiolikos darbų penki yra straipsniai, kurie galėjo sudaryti atskirą skyrių. Visi trys tyrinėtojai iš Lietuvos – V. Aleksiejūnas, E. Ivanauskas ir A. Luchtanas – nagrinėja iš esmės vienos temos klausimus, t. y. pirmųjų LDK monetų tipologiją, chronologiją ir kai kurių simbolių bei ženklų semantiką. Visi šie straipsniai įdomūs, nes juose dar kartą pakankamai argumentuotai nagrinėjami jau antrą šimtmetį archeologijos ir numizmatikos istoriografijoje įsitvirtinę klausimai. Matyt, vertingiausiu dalyku šiuose trijuose straipsniuose reikėtų laikyti beveik visų iki 1995 m. žinomų LDK IV tipo monetų (su vyčiu ir dvigubu kryžiumi skyde) kokybiškų nuotraukų paskelbimą. Baltarusių numizmatų straipsnių tematika gerokai skiriasi nuo Lietuvos tyrinėtojų. Š. Bektinejevas pateikia LDK ūkio istorijai aktualią Polocko-Vitebsko pinigų ir jų svorių sistemos periodizaciją, o I. Sinčiukas nagrinėja XVII a. Škotijos Tešino obolų (smulkiusias pinigų nominalas) radinius LDK teritorijoje. Deja, kitos srities tyrinėtojui sudėtinga įvertinti šių darbų reikšmę nesusipažinus su regionine istoriografija. Mano nuomone, autoriai galėjo aptarti nagrinėjamų klausimų istoriografiją, iš kurios apžvalgos būtų matyti, ką naujo jie nuveikė savo tyrimais.

Beveik du trečdalius „Numizmatikos“ sudaro publikacijos – tai Mykolo Michelberto „Romos monetų radiniai“ (p. 63–66), Daivos Misiukaitės-Luchtanienės „Dukatai Lietuvoje“ (p. 99–106), Eduardo Remeco „Jono Kazimiero variniai šilingai, rasti Lietuvos valdovų rūmų teritorijoje“ (p. 107–124), Zenono Duxso

„Matelių lobis (Molėtų r. 1622/1954)“ (p. 125–150), Vytauto Smilgevičiaus „Lobis iš Senienų muziejaus rinkinių“ (p. 151–160), Adolfo Tautavičiaus „1919–1940 m. Lietuvoje rasti XV a. pabaigos – XIX a. pirmosios pusės monetų lobiai“ (p. 161–176), Lino Kvizikevičiaus „Lietuviškos monetos spaudas iš Vilniaus Žemutinės pilies rūmų“ (p. 183–188), Eugenijaus Ivanausko ir Albino Kuncevičiaus „Livonijos monetų spaudai Vilniaus Žemutinėje pilyje“ (p. 189–196), Vinco Ruzo „Mikolo Kaributo Višnioveckio ir jo žmonos Eleonoros Marijos medaliai, saugomi Ermitaže“ (p. 197–204). Nėra prasmės aptarinėti kiekvienos publikacijos turinį, skaitytojas pats įvertins privalumus ir trūkumus. Kai kurie dalykai, pavyzdžiui, monetų spaudai iš Valdovų rūmų, buvo operatyviai paskelbti jau prieš dešimtmetį ir vėliau dar ne kartą skelbti iki „Numizmatikos“ pasirodymo. Šiuo atveju sudarytojai galėjo parodyti dėmesį autoriams ir paprašyti naujesnių darbų variantų arba atsisakyti senųjų pakartotinio tiražavimo.

Atskirai norėtusi paliesti su numizmatika nieko bendra neturėjusio Gintauto Zabielos tekstą „Vieno lobio likimas“, kuris sudarytojų idėtas „Lobių“ poskyryje. Šis tekstas gerai parodo, kaip neapgalvotai sudaryta leidinio struktūra. Autorius nesiekė nei nagrinėti kokią nors problemą, nei paskelbti, jo žodžiais, „ne eilinių radinių“ – Nasvytalių lobį. Paprasčiausiai jam į rankas pateko keletas archyvinių marginalijų, kurias sukompiliavus galima padaryti viso labo tik bibliografinę poziciją. Tekste laikraštiniu stiliumi aprašytas Nasvytalių lobio kelias nuo aptikimo iki muziejaus saugyklų ir daugiau nieko... Šimtai lobių turi įdomesnius likimus, tačiau mokslui svarbu, kiek ir kokios informacijos galima iš jų išgauti. Taigi šis tekstas nei mokslinis straipsnis, nei publikacija. Matyt, ateityje (jeigu apskritai „Numizmatika“ toliau bus leidžiama) reikėtų įvesti atskirą skyrių panašioms marginalijoms. Grįžtant prie aptariamo teksto priverstas atkreipti dėmesį į minėto autoriaus „klaidą“ Lietuvos istoriografijoje, t. y. visuotinės istorijos periodizacijos neigimą. Tekste aiškiai pasakyta, kad XVII a. Nasvytalių lobis yra „didžiausias Lietuvoje rastas viduramžių (išskirta recenzijos autoriaus) auksinių monetų lobis“. Septintos klasės moksleivis už tokią klaidą būtų nubaustas žemesniu pažymiu, studentui leista pasitaisyti. O ką daryti su mokslinį laipsnį turinčiu tyrinėtoju? Juo labiau kad tai neatsitiktinis atvejis, bet įsitikinimas. Pvz., istorikas E. Meilus, kuris parašė veikalą „Žemaitijos Kunigaikštystės miesteliai XVII a. II pusėje – XVIII a.“ (Vilnius, 1997), yra pavadintas Žemaitijos vėlyvųjų viduramžių miestelių tyrinėtoju (Gintautas Zabiela, Mažieji miesteliai archeologinių tyrimų medžiagoje, *Mažųjų miestelių renovacijos problemos* (konferencijos, skirtos architekto St. Mikulionio atminimui, medžiaga), Trakai, 1998, p. 3).

Norėtusi atkreipti dėmesį bent į kelias grubesnes korektūros bei lietuvių kalbos redagavimo klaidas. Pvz., tikrinis daiktavardis *Novgorodas* parašytas mažąja raide (p. 37), o kitur dalelytė *ne* būdvardyje *neeilinis* parašyta atskirai (p. 177).

Baigiant norėtusi pasakyti, jog LNM, kaip ir kitų Europos valstybių nacionaliniai muziejai, turėtų būti itin svarbi bei respektabili mokslo ir kultūros įstaiga. Viena jos funkcijų – profesionali leidybinė veikla. To ir norėtusi palinkėti šio muziejaus vadovybei.

Eugenijus Svetikas
Lietuvos istorijos institutas